

IS EENMANSAKE SE DAE GETEL?

DEUR

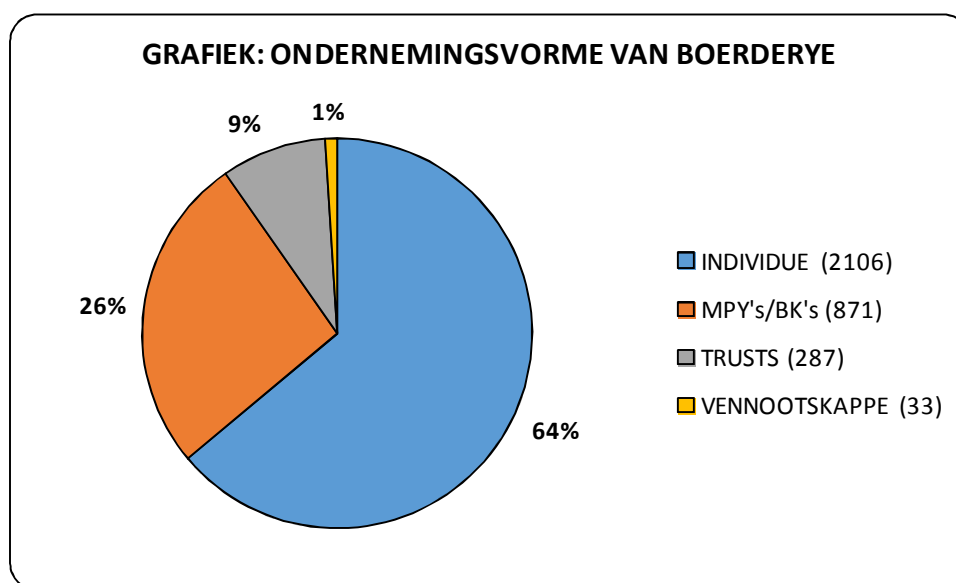
DR PHILIP THEUNISSEN

Dit is vir die meeste boere 'n lewensdroom om die boerdery eendag aan die volgende geslag oor te dra. Dit is egter 'n proses wat met baie beplanning, bestuursbesluite en kommunikasie moet geskied. Die rede hiervoor is dat die oordrag van 'n boerdery nie oornag kan plaasvind nie. Die erfopvolgingsplan moet die huidige ondernemingsvorm of óvorme in ag neem en daar moet ook bepaal word watter ondernemingsvorme vir die uitvoering van die plan gebruik gaan word. Die beste ondernemingsvorm sal beïnvloed word deur:

- Die hoeveelheid beheer wat die boer oor die boerdery en oor die bates wil uitoefen;
- Die nodigheid om eers 'n tussentydse reëling te tref (soos in die geval van minderjarige kinders) en of daar vanuit die staanspoor 'n permanente reëling getref kan word;
- Die waarde van die bates;
- Die aantal erfopvolgers;
- Boerende en nie-boerende erfopvolgers;
- Opvolgende geslagte (derde geslag) se moontlike toetrede tot die boerdery;
- Die huidige besigheidsvorm.

Apmtelike statistiek oor die ondernemingsvorme waarbinne boerderye gestruktureer word is nie beskikbaar nie. In 'n onlangse artikel in "Die pad saam" is VKB en NTK se ledelyste ontleed en die ondernemingsvorme van hierdie boerderye word in die grafiek aangetoon.

Na raming is daar 3 297 hooflede van VKB en NTK wat as boerderye geag kan word. Hiervan is 64% individue, 26% is maatskappye en beslote korporasies (BKØ), 9% is trusts en 1% is vennootskappe. Die oorgrote aantal boerderye word dus as eenmansake bedryf.

Opvolgers

Daar word gereeld in die landboumedia aangevoer dat boerdery nie vir die jonger geslag ñ aantreklike loopbaan is nie. Dit is waarskynlik grootliks toe te skryf aan die uitermatig hoë kapitale vereistes wat nodig is om te kan begin boer. Grondpryse het die afgelope tien jaar met 1 000% gestyg en 100 hektaar gaan tans in die omgewing van R2 miljoen kos. ñ Basiese stel trekkers en implemente gaan ñ verdere R2 miljoen kos. Daarby is die direkte koste om byvoorbeeld 100 hektaar mielies te plant in die omgewing van R700 000.00. Met ñ verdere R300 000.00 se oorhoofse uitgawes gaan ñ jong boer wat 100 hektaar mielies wil plant dus ten minste R5 miljoen se aanvangskapitaal tot sy beskikking moet hê.

Dit is dus feitlik onmoontlik om op eie stoom ñ boerdery te kan begin. Die beste, en moontlik enigste, manier van toetrede is wanneer ñ jong voornemende boer deel van ñ ouer boer se erfopvolgingsplan is. ñ Ontleding van COMPUTUS se deelnemende groep boere in die Oos-Vrystaat gee ñ aanduiding tot watter mate jong boere reeds deel van ouer boere se opvolging is. Hierdie resultate word in die Tabel vervat.

TABEL: ERFOPVOLGERS VAN COMPUTUS SE BOERE

Beskrywing	Getal	%
Boerderye	32	100%
Prinsipale	32	100%
- Gemiddelde ouderdom	54	-
- Oudste	79	-
- Jongste	33	-
Opvolgers	12	38%
- Gemiddelde ouderdom	32	-
- Oudste	42	-
- Jongste	24	-
Tersiêre opleiding	10	83%

Daar is 32 deelnemende boerderye in COMPUTUS se groep Oos-Vrystaatse boere. By 12, oftewel 38%, van hierdie boerderye is daar jong boere as opvolgers betrokke. Hulle gemiddelde ouderdom is 32 jaar terwyl die oudste 42 en die jongste 24 jaar oud is. Tien van hierdie opvolgers, naamlik 83%, beskik oor tersiêre opleiding aan ñ universiteit. Hiervolgens is daar, tot die teendeel van mediaberigte, wel ñ beduidende getal kundige opvolgers wat met die oog op erfopvolging in bestaande boerderye geakkomodeer moet word.

Ondernemingsvorme

Elkeen van die aangeduide ondernemingsvorme in die grafiek het spesifieke eienskappe en daarom is ñ enkele een nie noodwendig die antwoord op alle boerderye se unieke omstandighede nie. Die boer moet gevolglik daardie ondernemingsvorm kies wat die beste by sy eie omstandighede pas. Die keuse van ñ ondernemingsvorm moet ook wel deurdag wees want dit kos geld en veroorsaak heelwat adminisratiewe ongerief om van ondernemingsvorm te verander. Die volgende faktore speel ñ rol by die keuse van ñ ondernemingsvorm:

- Die aard van die produk of diens wat aangebied word;
- Die graad van aanspreeklikheid waarvoor die eienaars verantwoordelikheid wil aanvaar;

- Die kontinuïteit wat daar moet wees indien die besigheid verkoop of vererf gaan word;
- Die mate waarin die eienaars aan die bestuursproses moet deelneem;
- Die hoeveelheid kapitaal wat benodig word om die besigheid op te rig;
- Die mate waarin die eienaars in die wins moet deel;
- Toegewings ten opsigte van belastings;
- Statutêre verpligtinge waaraan die besigheid moet voldoen.

Eenmansaak: Die eenmansaak bied absolute onafhanklikheid ten opsigte van besluitneming en kan veral geskik wees waar die wins nie so hoog is nie. In sulke gevalle is daar ook heelwat belastingvoordele hoewel die marginale inkomstebelastingskaal van 41% tog nadelig kan wees as die belasbare inkomste meer as R700 000 per jaar beloop. Die grootste nadeel van 'n eenmansaak is sy kontinuïteit wat beteken dat die boerdery by erfopvolging telkens tot stilstand kom en daar 'n hoë belastinglas is wanneer die bates na die erfopvolger oorgedra word.

Vennootskap: 'n Vennootskap tussen twee of meer persone is die eenvoudigste manier om kapitaal, risiko, wins en bestuursverantwoordelikhede te deel. Dit is maklik en vinnig om op te rig en word gewoonlik baie gebruik waar pa en seun saam begin boer. Die belastingvoordele is soortgelyk aan dié van eenmansake omdat die vennote in hulle persoonlike hoedanigheid en nie die vennootskap nie, belasting betaal. By erfopvolging het 'n vennootskap egter dieselfde nadele as 'n eenmansaak.

Beslote korporasie/Maatskappy: 'n Beslote korporasie of 'n maatskappy is 'n regsentiteit op sy eie. Die lede en aandeelhouders staan los van die besigheid en is beperk aanspreeklik ten opsigte van laste sowel as bates, van die beslote korporasie of maatskappy tensy hulle deur middel van borgstelling daartoe verbind word. Die belastingvoordele van beslote korporasies of maatskappye, veral dié wat as klein sake-ondernemings kwalifiseer, is tans die voordeligste van die vier ondernemingsvorme en oordrag tydens erfopvolging is 'n eenvoudige proses met min onkoste.

Trust: Baie handboeke maak geen melding van trusts as ondernemingsvorm nie en tog word verskeie boerderye ten volle of gedeeltelik in trusts bedryf. 'n Trust gaan in wese oor die beheer van bates namens begunstigdes en is veral gewild in die geval van minderjarige erfgename. Hoewel dit verskeie voordele by erfopvolging inhou, is dit op die oog af uit 'n inkomstebelastingoogpunt die mees benadeelde ondernemingsvorm. Met die geleibuisbeginsel kan belasting egter na die begunstigdes teen persoonlike belastingkoerse herlei word en by erfopvolging kan die begunstigdes van die trust bloot verander word wat dit die mees effektiewe instrument maak om bates vir erfopvolging beskikbaar te stel. In wese vind daar geen verdere oordrag van bates plaas nie wat boedel- en kapitaalwinsbelasting feitlik elimineer, as die bates reeds in 'n trust is en in die trust gehou word.

Spesifieke belastingkwessies

By die inwerkingtrede van kapitaalwinsbelasting (KWB) was die persentasie van die kapitale wins wat by normale belasting ingesluit moes word 25% vir natuurlike persone en 50% vir regspersone (trusts en maatskappye of beslote korporasies). Hierdie insluitingskoerse is in 2012 na onderskeidelik 33.3% en 66.6% verhoog maar in sy begrotingsrede van 2016, het Minister Pravin Gordhan dié insluitings weer na 40% vir natuurlike persone en 80% vir regspersone verhoog. Die insluitingskoerse beteken dat 40% van die kapitale wins by individue en 80% by regspersone in die jaar van afstanddoening van 'n bate by die belasbare inkomste gevoeg moet word.

Uiteraard tref KWB mense met kommersiële bates erger as mense wat geen eiendom besit of eiendom besit waarvan die waarde laag is. Die waarde van plaaseiendom is baie hoog en daarom is hierdie selektiewe belasting nogal redelik van toepassing op boere, ongeag die ondernemingsvorm waarin

daar geboer word. Met goeie beplanning en die korrekte keuse van ondernemingsvorm kan hierdie belasting, met inagneming van die nuutste verhogings, egter beperk word sodat die effek daarvan nie katastrofiese gevolge tydens erfopvolging behoort te hê nie.

Rakende inkomstebelasting is ñ nuwe artikel, 9 HA, onlangs tot die Inkomstebelastingwet toegevoeg wat vanaf 1 Maart 2016 in werking getree het. Kortliks bepaal hierdie artikel dat al ñ persoon se bates, insluitende voorraad, by afsterwe teen markwaarde waardeer moet word vóór dit na sy boedel oorgedra word. Hierdie bepaling het veral ñ wesentlike impak op veevoorraad wat voorheen teen standaardwaardes en nou teen markwaardes op datum van afsterwe by belasbare inkomste ingesluit gaan word. Dit beteken uiteindelik dat ñ eenmansaak by erfopvolging die allerlaaste ondernemingsvorm is wat die veevoorraad moet huisves.

Oorwegings

Die tipe ondernemingsvorm, of kombinasie van verskeie ondernemingsvorme, is ñ belangrike deel van erfopvolging. Dit is die voertuig waarmee die boerdery van een geslag na ñ volgende oorgedra kan word. Daar is uiteindelik verskeie oorwegings wat sal bepaal watter ondernemingsvorm vir elke boer se unieke omstandighede gebruik moet word. Hoewel nog steeds die gewildste ondernemingsvorm, is die tradisionele eenmansaak op grond van verskeie oorwegings op hierdie stadium waarskynlik die onaantreklikste voertuig vir erfopvolging en word familiewelvaart telkens tydens erfopvolging ingeboet.

BETHLEHEM
Augustus 2016